

KRACHT VAN DE DELTA

De Agenda voor een Deltaprogramma

DE AMBITIE

Provincie Zeeland
M. Kramer,
Gedeputeerde

(foto: Mechteld Jansen)

Provincie Zuid-Holland
H.M.C. Dwarshuis-van de Beek,
Gedeputeerde

Provincie Noord-Brabant
A. Moons,
Gedeputeerde

Voorwoord

In deze 'Agenda voor een Deltaprogramma' verwoorden we de ambitie van de drie Delta-provincies voor de Zuidwestelijke Delta. Onze ambitie is in de eerste plaats ingegeven door een pure noodzaak om de waterproblemen in de Delta, als de blauwalgenproblematiek, het verdwijnen van platen en ondiep water en de achteruitgang van de ecologische kwaliteit en waterkwaliteit, aan te pakken. Daarnaast hebben we ook een gezamenlijke eigen visie op ons gebied, verwoord in 'De Delta in Zicht'. Die visie zien we ook terug in de Nota Ruimte van het Rijk.

Als gedeputeerden van de provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant bieden we - namens onze Colleges van GS - deze 'Agenda voor een Deltaprogramma' ter bespreking aan.

We zijn van mening dat we de problemen moeten oplossen vanuit de kracht van de Delta. Alleen door een integrale aanpak van de problemen ontstaat er ruimte voor economische ontwikkeling en verbetering van de ruimtelijke kwaliteit naast de ontwikkeling van natuur en water.

We zien de Zuidwestelijke Delta als een blauwgroene oase tussen de omringende stedelijke gebieden.

Ruimte om te wonen, te werken en te recreëren. We bieden de Zuidwestelijke Delta ook aan als innovatieruimte. Letterlijke ruimte voor experimenten op het gebied van kustverdediging, waterbeheer, natte natuurontwikkeling, zoete en zoute landbouw, aquacultures, wonen, watersport en toerisme.

Door het maken van combinaties tussen water, natuur en economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit kan onze Delta op de kaart worden gezet. De Delta is reeds beroemd om zijn Deltawerken.

Dit staaltje van kustverdediging trekt wereldwijd de aandacht. Onlangs ontvingen we een delegatie uit New Orleans. We willen die reputatie graag instandhouden en moderniseren. Het oplossen van de ecologische problemen en het investeren in integratie van blauw, groen en rood zijn de elementen van een moderne innovatieve Delta.

Ons aanbod geldt in eerste instantie voor het Rijk. In de Nota Ruimte vraagt u ons om een ontwikkelings-programma. Deze agenda is de eerste aanzet daarvoor. Het is ons duidelijk dat de problemen van de Zuidwestelijke Delta samen met de Rijkspartners moeten worden aangepakt. We vragen het Rijk om samen met ons in de Deltaraad het Deltaprogramma op te stellen en de uitvoering te stimuleren. Daarvoor zullen investeringen nodig zijn, waarover we graag afspraken maken met het Rijk. Geen enkele overheid kan op zichzelf de problemen adequaat aanpakken, samenwerking is dus geboden.

Ons aanbod geldt natuurlijk ook voor alle anderen die zich aan ons prachtige gebied verbonden voelen. Gemeenten en waterschappen, belangenorganisaties, het bedrijfsleven, de burgers. We willen in het Deltaprogramma graag samenwerken om in het gebied te investeren; het toekomstproof te maken.

We nodigen het Rijk van harte uit om samen met ons op basis van deze 'Agenda voor een Deltaprogramma' aan de slag te gaan. Graag zouden we nog voor de zomer afspraken maken over die samenwerking, zodat er eind van dit jaar een Deltaprogramma ligt. Nederland verdient dat en de Delta zelf ook.

Inhoud

Voorwoord	1
Inhoud	3
1 Problemen en ambitie	5
1.1 Nijpende problemen in de Delta	5
1.2 Noodzaak voor ambitie	7
1.3 Deltaprogramma	9
1.4 De Deltaraad als trekker van het Deltaprogramma	11
2 Kracht van de Delta	13
2.1 Problemen oplossen op basis van kracht	13
2.2 Twee kwaliteiten	15
2.3 Samenwerken moet	17
3 De Agenda: opgaven voor de Delta	19
3.1 De ambitie in vier gezichten	19
3.2 De unieke Delta	19
3.3 De veilige Delta	25
3.4 De bedrijvige Delta	29
3.5 De aantrekkelijke Delta	37
4 Financiën	39
5 Afspraken met het Rijk	43
5.1 Voorstellen van de provincies aan het Rijk	43
5.2 Volle kracht vooruit	47

1. Problemen en ambitie

1.1 Nijpende problemen in de Delta

In de Zuidwestelijke Delta manifesteren zich grote problemen. De kwaliteit van het gebied staat onder druk. De Deltawerken hebben de regio de noodzakelijke veiligheid gebracht. Ze zijn ook een prachtig visitekaartje van de Nederlandse waterbouwexpertise. Echter, er zijn ook schaduwkanten. De afsluiting en compartimentering van de zeearmen leiden tot grote problemen met de waterkwaliteit. Ook de ecologische kwaliteit van de Deltawateren is onvoldoende. De blauwalgenproblematiek in Volkerak-Zoommeer en het verdwijnen van platen en ondiep water in de Oosterschelde zijn alarmerende voorbeelden. Maar ook de situatie in de Grevelingen, Haringvliet-Hollandsch Diep en de Westerschelde is onvoldoende. Voor het ecologisch systeem is de compartimentering niet goed. En de sterke reductie van het getij in bijvoorbeeld de Biesbosch is een probleem. De kwaliteitsproblemen hebben ook hun effect op visserij en recreatie. Twee belangrijke economische sectoren. De capaciteit van de diverse scheepvaartsluizen in de dammen van de Deltawerken gaan belemmeringen vormen voor de scheepvaart naar en van de havens van het Deltagebied. Ook de vaarrecreatie ervaart de barrièrewerking van dammen en sluizen. Dat remt de economische groei.

De noodzaak om voor deze problemen oplossingen te vinden wordt versterkt (en verplicht) door de Europese Kaderrichtlijn Water en de Vogel-en Habitatrichtlijn. De ecologische kwaliteit en de waterkwaliteit moeten beter. Het op een verantwoorde manier herstellen en versterken van de estuariene dynamiek is in de visie van de provincies het leidende principe voor de aanpak. De samenhang tussen de verschillende wateren is hierbij essentieel. Het maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak voor investeringen is niet evident.

Het gebied kent ook vele andere zorgen en problemen. De gebruiksdruk op ons gebied vanuit de omringende stedelijke gebieden neemt toe. Tegelijk neemt recent het aantal bewoners af. De problemen van de landbouw – historisch een belangrijke economische drager – vragen om modernisering en vernieuwing. Een duurzame landbouw, goed in evenwicht met haar omgeving, zal nodig blijven. Ondanks kwaliteiten als water, natuur en ruimte loopt de recreatie terug. Ook hier zijn vernieuwing en innovatie nodig.

In de toekomst zal de druk op het Deltagebied verder toenemen. Met name zeespiegelstijging en hogere rivierafvoeren zetten de veiligheid tegen overstromen weer prominent op de kaart. Hoe kan de Zuidwestelijke Delta zich beschermen tegen hoogwater en tegelijk ruimte bieden voor de afvoer van extreme hoeveelheden rivierwater naar zee?

De recente KNMI-prognose laat ook zien dat de aanvoer van zoet water via de Rijn en de Maas in de zomermaanden flink gaat afnemen. Daardoor zal de zoutindringing vanuit zee toenemen. Het zal steeds moeilijker worden om gebieden in Zuidwest Nederland van voldoende zoet water te voorzien.

1.2 Noodzaak voor ambitie

Als Deltaprovincies – Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant – willen we graag aan de slag om de problemen op te lossen. Om nieuwe problemen voor te zijn. En om het gebied beter, mooier en leefbaarder te maken. In onze gezamenlijke visie *De Delta in Zicht* hebben we de ambitie verwoord te werken aan een duurzame Delta, zowel in economisch en ecologisch opzicht, als op het gebied van welzijn en veiligheid. Het herstel van estuariene dynamiek staat centraal in die ambitie. De water- en natuurproblemen vragen om systeemoplossingen, die nooit door de betrokken overheden afzonderlijk kunnen worden uitgevoerd.

We constateren dat de problemen van ons gebied niet sectoraal kunnen worden aangepakt. Een aanpak waarbij steeds slimme combinaties gemaakt worden, tussen water en natuur enerzijds en ruimtelijke kwaliteit en economische ontwikkeling anderzijds, is nodig. De gesignaleerde problemen vragen om nieuwe manieren van werken. Minder vanuit elke overheid op zich, meer gestuurd vanuit de regio. De kloof tussen burger en overheid wordt kleiner als lokale initiatieven worden betrokken in de plannen en maatregelen. Deze nieuwe aanpak kan bij uitstek door de provincies worden vormgegeven. We bieden aan om hierin via het Deltaprogramma het initiatief te nemen.

We zijn blij dat het Rijk onze visie op de Delta heeft overgenomen in de *Nota Ruimte*. Het Rijk heeft daarbij extra aandacht gevraagd voor de ruimtelijke (en economische) dimensie.

De Delta in Zicht

Met het beeld Van Mozaïek naar Aquarel is de visie voor de Deltawateren goed gekarakteriseerd. Het huidige gebied lijkt op een mozaïek: veel kleurig, samen één beeld, maar met onderling scherpe grenzen. In een aquarel zijn de grenzen vervaagd en vloeien de kleuren in elkaar over. Zo moeten de Deltawateren worden. Opnieuw een estuarien overgangsgebied tussen Noordzee en rivieren. Ook de overgangen van water naar land moeten minder hard worden. Deze transformaties scheppen de beste kansen voor veiligheid, natuurwaarden, belevingswaarden en meervoudig ruimtegebruik.

Nota Ruimte

Algemene uitgangspunten van de Nota Ruimte zijn: ontwikkelingsplanologie, decentralisatie, deregulering en uitvoeringsgerichtheid. In de Nota staat als hoofddoel voor de Zuidwestelijke Delta: een combinatie van de ontwikkeling van activiteiten die de nationale concurrentiepositie versterken met ontwikkelingen die de veiligheid tegen overstromingen vergroten en de waarden van natuur, landschap en cultuurhistorie versterken. De Nota stelt dat een integrale en op uitvoering gerichte benadering op Deltabrede schaal nodig is, waarbij aangrenzende gebieden nadrukkelijk betrokken moeten worden. De provincies hebben een regierol in de ontwikkelingsgerichte benadering van het gebied. Zij dienen de beleidskeuzen uit de Nota Ruimte nader uit te werken in een integraal ontwikkelingsprogramma Zuidwestelijke Delta.

We zien dat ook het Rijk voor grote opgaven staat als het gaat om veiligheid, waterkwaliteit, ecologische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit. De provincies willen de krachten bundelen en samenwerken.

1.3 Deltaprogramma

In de Nota Ruimte vraagt het Rijk aan de decentrale overheden om een integraal ontwikkelingsprogramma voor de Zuidwestelijke Delta uit te werken. Wij geven met het Deltaprogramma graag invulling aan die vraag. In het Deltaprogramma komt een samenhangend programma van concrete projecten en activiteiten, die de beleidsambities van provincies en Rijk in het gebied gaan waarmaken. De primaire insteek van het Deltaprogramma zal water en natuur zijn. De gesignaleerde problemen van het Deltagebied hebben vrijwel zonder uitzondering een sterke link met water en natuur. De aanpak van de water- en natuurproblemen moet in onze visie in een integraal ontwikkelingsprogramma plaatsvinden, omdat een sectorale aanpak op te veel bestuurlijke en maatschappelijke weerstand zal stuiten. Via het Deltaprogramma verbinden we de "KRW/VHR-maatregelen" met ruimtelijke kwaliteit en economische ontwikkeling. De activiteiten van het Deltaprogramma zullen raakvlakken hebben met andere programma's. In die gevallen zullen we uiteraard afstemmen en samenwerken. Als provincies vragen we het Rijk om actief te participeren in het Deltaprogramma. Dat kan ook niet anders, want het Rijk heeft grote verantwoordelijkheden voor de wateren en de natuur in de Zuidwestelijke Delta.

Met het Deltaprogramma steken we ook in op een nieuwe manier van werken. Met de provincies in een initiatiefrijke rol. Met veel ruimte voor particuliere initiatieven. Met een gezamenlijke ambitie om de Zuidwestelijke Delta te vernieuwen.

In deze Agenda schetsen we de opgave, het provinciale aanbod en de vraag aan het Rijk. Dat is de basis voor overleg en besluitvorming tussen Rijk en provincies om verder samen op te trekken. Op basis van een positief besluit willen we in het najaar van 2006 het programma uitwerken in concrete voorstellen en projecten, zodat we vanaf 2007 aan de slag kunnen gaan. In hoofdstuk 5 van deze Agenda formuleren we de concrete vragen aan het Rijk.

1.4 De Deltaraad als trekker van het Deltaprogramma

Zoals gezegd, het Deltaprogramma kan in onze visie slechts een succes worden als de drie provincies en de ministeries nauw gaan samenwerken. Daarom stellen we voor om de Deltaraad een coördinerende en stimulerende rol te geven voor de uitvoering van het Deltaprogramma. De Deltaraad voert niet zelf uit. Elk concreet project wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de meest logische overheid, al of niet samen met private partijen. De Deltaraad zal wel stimuleren, duwen, trekken, afstemmen, overleggen, etc. Het gaat immers om projecten die alleen gezamenlijk tot een succes worden. Zorgen dat er gerichte actie komt, zien we als de belangrijkste taak van de Deltaraad.

Daarnaast zien we een taak voor de Deltaraad als platform waar provincies en Rijk overleggen over de plannen en initiatieven in het gebied. Primair met water en natuur als insteek. Waar nodig ook op het gebied van ruimtelijke kwaliteit. We stellen voor dat de Deltaraad zich sterk zal maken voor een krachtige positionering van de Delta, met het oog op imago, politiek draagvlak en investeringen.

De Deltaraad zal zich laten adviseren door een Adviesraad, waarin de gemeenten, de waterschappen en de belangenorganisaties vertegenwoordigd zijn. Via de Adviesraad houdt de Deltaraad nauw contact met "het veld" en worden initiatieven van onderop gestimuleerd.

2. Kracht van de Delta

Een gezamenlijke visie op de ontwikkeling van de Zuidwestelijke Delta

2.1 Problemen oplossen op basis van kracht

In het voorgaande zijn nijpende problemen geschetst, die snel om een oplossing vragen. De drie provincies zoeken die oplossingen in de kracht van de Delta.

Het overal aanwezige water is een belangrijke kracht van de Delta. In twee betekenissen. De kracht van het water kan bedreigend zijn voor het leven in de Delta. Het gevaar van overstromen is evident, maar ook een slechte waterkwaliteit is een bedreiging voor goed leven en werken. Tegelijk ontleent de Delta haar kracht aan het water. Het water is een geweldige basis voor ruimtelijke en natuurlijke kwaliteit en een gezonde economische ontwikkeling.

De Nederlandse Deltawerken zijn internationaal een begrip. Het is de etalage voor de Nederlandse *know how* op het gebied van waterbouw en waterbeheer. Dit werd opnieuw duidelijk bij recente bezoeken uit New Orleans. De Deltawerken hebben echter ook minder gewenste effecten, zoals blauwalgen in het Volkerak-Zoommeer en zandhonger (ongewenste erosie van platen en ondiepwatergebieden) van de Oosterschelde. Om de aantrekkelijkheid en de positieve reputatie van de Deltawerken te behouden, is het oplossen van deze problemen een absolute noodzaak.

Sterk gekoppeld aan het water is de natuur een belangrijke kracht van de Delta. Vanwege de vele gradiënten – van zout naar zoet en van land naar water – is de natuur vaak uniek in Europa. De prachtige natuur en de samenhangende ruimte in het landschap maken de Delta ook aantrekkelijk voor wonen en recreëren.

In de visie van de drie Deltaprovincies moeten water en natuur centraal staan in de ambities voor het gebied. Daarom stellen we voor om via het Deltaprogramma een groot aantal vraagstukken dat met het water en natuur samenhangt aan te pakken. In de eerste plaats samen met het Rijk. Om op deze manier de kansen te pakken die er liggen voor de leefbaarheid, de natuur en de economie.

2.2 Twee kwaliteiten

We zien de kracht van de Delta tot uitdrukking komen in twee kwaliteiten: "blauwgroene oase" en "innovatieruimte".

Blauwgroene oase

Op de randen van de Delta hebben zich belangrijke stedelijke en industriële centra ontwikkeld. De Delta weet zich omringd door het Rijnmondgebied, de West-Brabantse steden en de regio Antwerpen/Gent. Daartussen in ligt een blauwgroene oase als contramal en 'tuin' van het verstedelijkte netwerk. Een verademing voor mensen en natuur. Een kwaliteit om te koesteren en te versterken. In de Delta hebben we Europese *top*natuur, die baat heeft bij versterken van zoet-zoutovergangen en getijwerking. De recreatief-toeristische waarde van het gebied is al groot en kan verder worden versterkt. Via de oase verplaatst zich een grote karavaan: de beroepsvaart. Scheepvaart kan, mits goed (be)geleid, de kwaliteiten juist versterken. Dit is in het belang van de mensen die in het gebied wonen en werken, maar ook voor diegenen die het als uitloop- en recreatiegebied benutten.

Innovatieruimte

Innovaties zijn nodig om de problemen van nu en de toekomst aan te pakken. Juist op het gebied van water en natuur zijn in de Delta alle voorwaarden voor een inspirerende 'innovatieruimte' aanwezig. Alle belangrijke aspecten (en problemen) van water en natuur zijn prominent aan de orde: veiligheid, waterkwaliteit, unieke natuur, water als productiemiddel, recreatiewater, enzovoort. Het gebied heeft ook letterlijk de ruimte om met nieuwe oplossingen aan de slag te gaan. En als bestuurders van het gebied willen we ons daarvoor graag sterk maken. In Nederland en Europa zijn belangrijke maatschappelijke transities gaande. Bijvoorbeeld: van water als facilitator van ruimtelijke ontwikkelingen, naar water als (mede) ordenend principe. Of de transitie waarbij de landbouw weer verantwoordelijk wordt voor haar omgeving: landschap, consument, natuur en milieu. Voor succesvolle transities is experimenteeruimte nodig. De Delta biedt die. Ook aan experimenten met nieuwe bestuurlijke verhoudingen en alternatieve vormen van planvorming en samenwerking bieden we de ruimte.

Opgaven uit de Nota Ruimte

- De borging en ontwikkeling van de nationale landschappen in het zuidwesten van Nederland en de Hoekse Waard.
- Ecologisch herstel van de door de Deltawerken sterk beïnvloede kustwateren.
- Behoud van de toegankelijkheid van de haven van Antwerpen en van de natuurlijkheid van het Schelde-estuarium.
- Borging van de veiligheid tegen overstromingen in het gebied op de lange termijn.
- Ontwikkeling van het economische kerngebied Sloehaven-Kanaalzone.

Via het Deltaprogramma willen we water en natuur versterken. In de driehoek *people-planet-profit* vertegenwoordigen water en natuur het “planet-hoekpunt”. Via het versterken van die kwaliteiten versterken we ook de kwaliteiten van ons gebied op het gebied van economie en mensen. De echte kracht zit in het samenspel tussen blauwgroen en rood.

2.3 Samenwerken moet

In de regionale visie *De Delta in Zicht* is een oplossingsrichting beschreven voor de aanpak van een flink aantal problemen. Het Rijk heeft deze visie en een vijftal nationale opgaven in de Nota Ruimte opgenomen. Nu is het moment om gezamenlijk aan het werk te gaan: uitvoeren. Dat vergt inventiviteit en innovatie. Daarvoor is bestuurlijk commitment en doelgerichte inzet van de beschikbare en van nieuwe middelen nodig.

Uit de aard van de problemen is duidelijk dat goede oplossingen alleen gezamenlijk kunnen worden bereikt. Het water zelf zorgt voor de verbindingen, het komt van buiten en stroomt door het hele gebied. De belangen van de provincies, het Rijk en de andere betrokkenen zijn soms niet gelijk, maar voor alle partijen geldt dat ze er alleen niet uit zullen komen. De overheden willen ook graag samenwerken met de markt. Er liggen kansen voor publiek-private of puur private initiatieven.

De provincies willen daarom insteken op samenwerken aan de kracht van de Delta. We bieden aan om daarin het voortouw te nemen.

Door de wereldvermaarde stormvloedkering is de **Oosterschelde** een icoon van het Deltagebied. Het zal daarom ook een voorbeeld voor problemen en oplossingen zijn.

- Voor de zogenaamde "zandhonger" van de Oosterschelde zal een oplossing moeten komen. Door de verminderde getijdenwerking nemen de platen en ondiepwatergebieden sterk af met negatieve gevolgen voor natuur, veiligheid en recreatie.
- Gedacht wordt aan het herstel van de estuariene dynamiek, waarbij er uitwisseling komt met het zoete water uit het Volkerak Zoommeer en het behouden en ontwikkelen van inter-getijdengebieden. Voorbeelden daarvan zijn er al: Plan Tureluur (vol in uitvoering), Rammegors en Schelphoek (LIFE-subsidie zo goed als toegewezen. Uitvoering 2007 tot 2011).
- Eventuele aanpassingen van het sluitingsregime van de kering, als antwoord op de zandhonger en hoge rivieraafvoeren, moeten ook vanuit het perspectief van de veiligheid worden bekeken.
- Behoud en versterking van de visserij en schelpdierencultures.
- Een verbeterde doorvaart voor beroeps- en recreatievaart van de Westerschelde via de Oosterschelde naar Rotterdam en vice versa.
- Een nieuwe verbinding met het Markiezaatsmeer, waardoor er verbeteringen en nieuwe mogelijkheden ontstaan voor de waterkwaliteit, natuurontwikkeling en getij. En daardoor nieuwe perspectieven voor recreatie, toerisme en wonen aan het water.

3. De Agenda

De opgaven voor de Delta

3.1 De ambitie in vier gezichten

In dit document presenteren we als drie provincies onze visie en ambitie aan het Rijk. We stellen ook voor om die ambitie gezamenlijk waar te maken. In dit hoofdstuk wordt een Agenda geschetst. Nog geen uitgewerkt ontwikkelingsprogramma, omdat eerst bestuurlijk commitment over de ambitie nodig is. In deze Agenda beschrijven we onze ambitie vanuit vier "gezichten van Delta". Dit wordt geïllustreerd met voorbeelden van opgaven en projecten. Wij denken dat deze voorbeelden straks in het Deltaprogramma zullen worden opgenomen. De voorbeelden laten zien dat we lopende projecten op een logische manier willen verbinden met nieuwe initiatieven.

De vier gezichten van de Delta zijn:

- de unieke Delta,
- de veilige Delta,
- de bedrijvige Delta,
- de aantrekkelijke Delta.

De vier gezichten laten zien dat ons gebied meerdere karakteristieken heeft. Natuurlijk is er een grote mate van samenhang tussen de vier gezichten. Toch zijn ze voor de duidelijkheid apart uitgewerkt.

3.2 De unieke Delta

Het specifieke karakter van de Delta is uniek in Noordwest-Europa. Hieraan ontleent de Delta zijn kracht. De drie provincies willen het unieke versterken.

Ecologisch herstel

De Delta is een overgangsgebied tussen de rivieren en de Noordzee. Een estuarien gebied met zoet-zoutovergangen en getijwerking. Door de Deltawerken is het gebied veilig geworden, maar tegelijk is er veel van de estuariene dynamiek verdwenen. Wij willen naast een veilige Delta ook een ecologisch duurzame Delta. Herstel - waar mogelijk - van de estuariene dynamiek levert baten op voor de ecologie, en levert ook nieuwe kansen op voor de economie, de veiligheid en het welzijn van de mensen. Dit is een echte integrale opgave, die de kern vormt van onze visie "De Delta in Zicht".

De **Biesbosch** is één van Nederlands meest vermaarde natuurgebieden. De invloed van het getij is door de Deltawerken sterk beperkt. Daardoor is veel van de dynamiek verloren gegaan. Voor de natuur is terugbrengen van meer getijwerking in dit gebied gewenst, zeker ook met het oog op de doorwerking van de Vogel- en Habitatrichtlijn.

In 2008 wordt het beheer van de **Haringvliet** veranderd volgens het "Kierbesluit". Daarna volgt een nadere verkenning van de consequenties van het verder openen van de sluizen ten behoeve van "getemd getij". Dan worden ook positieve effecten voor de Biesbosch verwacht. Daarnaast worden via het bestaande programma Deltanatuur investeringen gedaan in nieuwe (natte) natuurgebieden. Toerisme, recreatie en wonen in en rond de nieuwe natuur kunnen onder randvoorwaarden goed samengaan met deze nieuwe natuur. Naast het kierbesluit en de Deltanatuur is de derde ambitie voor het Haringvliet dan ook om te komen tot een Masterplan voor het toeristisch en recreatief medegebruik van de (nieuwe) natuur op en rond het Haringvliet vanaf het land en met name voor de watersport.

Een stad als Dordrecht heeft grote behoefte aan investeringen in een goed ontwikkelde "achtertuin".

Het ecologische herstel van de Deltawateren is niet eenvoudig. Op een duurzame manier terugbrengen van zoet-zoutovergangen en versterken van de getijwerking heeft grote consequenties. Binnen de lopende trajecten van de Kaderrichtlijn Water en de Vogel- en Habitatrichtlijnen (Natura 2000 gebieden) worden de komende twee jaar de te bereiken waterkwaliteitsdoelen, ecologische doelen in 2015 en de natuurdoelen voor het Natura 2000-netwerk bepaald. Om de mix van doelen en maatregelen “haalbaar en betaalbaar” te houden moet slim geopereerd worden. In de eerste plaats zullen maatregelen voor de natuur zoveel mogelijk ook andere functies (wonen, recreëren, infrastructuur, waterkeringen) moeten versterken. We achten dit vooral erg belangrijk voor voldoende bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak. Experimenten met nieuwe combinaties willen we graag in het Deltaprogramma opnemen.

We willen ook graag - samen met het Rijk - verkennen of het uitwisselen van doelen tussen deelgebieden de effectiviteit van de maatregelen kan vergroten. Via deze gedachte wordt toegewerkt naar een gezond en robuust watersysteem op de schaal van de gehele Delta. Waarschijnlijk maakt dat het beheer op termijn simpeler.

De variatie aan natuurtypen maakt dit gebied uniek. Van onder in het zoute water tot ver op het ‘zoete’ land. Op veel fronten wordt al gewerkt aan de bescherming en de versterking van de natuurwaarden van het gebied. Naast de genoemde bescherming door de Europese richtlijnen, als de Vogel- en Habitatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water, ook via de Deltanatuur, de EHS, de Natte Robuuste verbindingzone en de natuurontwikkeling in het Schelde-estuarium. Het is de moeite waard om te verkennen hoe het project Deltanatuur in het noordelijke deel van de Delta verbreed kan worden door versterking van de recreatieve infrastructuur.

De verwachting is dat voor een maatschappelijk als redelijk te benoemen ecologisch herstel forse budgetten nodig zijn. Er zullen daarom extra gelden gevonden moeten worden boven op de beschikbare budgetten binnen het Herstel- en Inrichtingsprogramma Rijkswateren. Te denken valt aan FES-gelden en EU-gelden.

De wateren in de **Rijn-/Maasmonding** (noordelijk Deltabekken) verzilten. Dit wordt veroorzaakt door de zeespiegelstijging en lagere rivierafvoeren in de zomer. De verdeling van het rivierwater over Nederland en het gebruik van zoet water zijn daarvoor bepalend. Ook het gewenste herstel van de estuariene dynamiek (bijvoorbeeld de Kier) leidt tot verzilting. De aanvoer van zoet water via de rivieren zal in de toekomst vooral in de zomermaanden verder afnemen. De verdeling en het gebruik van zoet water komt opnieuw aan de orde. Het vinden van oplossingen voor zoetwatergebruikers blijft een moeilijke opgave.

In hetzelfde gebied is verdergaande sedimentatie een belemmering voor de scheepvaart en een beperking van de afvoercapaciteit bij hoge rivierstanden. Daar moet iets aan gebeuren. Hollandsch Diep-Haringvliet zijn erg belangrijk bij het verwerken van hoge rivierafvoeren.

In relatie tot Ruimte voor de Rivier en Nationaal Park De Biesbosch zullen de natuurwaarden van het gebied versterkt worden.

Onder het motto **Water als vriend en vijand** pakken een groot aantal partijen de **WestBrabantse waterlinie** aan. Deze waterlinie tussen Bergen op Zoom en Steenbergen is één van de oudste in Nederland en was al in de Tachtigjarige Oorlog in gebruik. In tien jaar tijd worden achtereenvolgens het Fort Henricus en omgeving bij Steenbergen, het inundatiegebied het Halters Laag, het Fort de Roovere en Fort Pinssen en het deel van de Liniewal daartussen en tot slot het Fort Moermont hersteld. Niet alleen het fysieke herstel, maar ook kennisoverdracht, communicatie en archeologisch onderzoek maken deel uit van de plannen.

Versterken landschappelijke en cultuurhistorische waarden

Het Deltagebied is een product van het water en de mens, die van oudsher het gebied bevolkte en bewerkte. Overall is dat nog steeds herkenbaar. De topografische kaart van het gebied laat zich lezen als een geschiedenisboek. Tekenende van de Romeinse tijd en de Middeleeuwen wisselen zich af met sporen van de Tachtigjarige Oorlog en - meer recent - van de Tweede Wereldoorlog en de Ramp van 1953. Die sporen willen we behouden en waar nodig accentueren, met name in de "Nationale Landschappen". Ook daarbuiten willen de provincies ijveren voor het behoud en versterking van de cultuurhistorische schatten van en in het landschap.

In de **Voordelta** en de **kustzone** spelen veiligheid en ecologische kwaliteit samen een rol.

- Als compensatie voor de aanleg van de 2e Maasvlakte wordt een deel van de Voordelta ingericht als zeereservaat. Een unieke mogelijkheid voor de ontwikkeling van waardevolle natuur en kansen voor recreatie en toerisme.
- Er wordt al gewerkt aan de Zwakke Schakels in de kustverdediging in Zuid-Holland en Zeeland. Er moeten oplossingen komen waarbij zowel de veiligheid, als de ruimtelijke kwaliteit (natuur, recreatie) gediend zijn. De projecten zijn in het MER-stadium.
- De duinen hebben een belangrijke functie voor de veiligheid. Ze herbergen ook grote ecologische waarden en zijn een toeristische trekpleister van formaat. De kust is dus een grote economische waarde. Deze kwaliteiten behoeven aandacht.
- Oprichten van een kennis- en innovatiecentrum "kust en veiligheid" in samenwerking met bijvoorbeeld universiteiten en het nieuwe Delta-Instituut. Bijvoorbeeld op een mooie locatie bij de Deltawerken.

3.3 De veilige Delta

Veiligheid is een absolute randvoorwaarde voor alles wat de Deltaprovincies willen met de Delta. Na de watersnoodramp van 1953 is de waterhuishouding van de Delta ingrijpend veranderd door de aanleg van de Deltawerken. De Deltawerken hebben de veiligheid op het gewenste niveau gebracht, de waterhuishouding beter beheersbaar gemaakt en de weg- en waterverbindingen verbeterd. De veerkracht van de waterhuishouding om grote hoeveelheden water vanuit zee of de rivieren op te kunnen vangen is echter verminderd.

De Delta speelt ook een belangrijke rol in de veiligheid van de rest van Nederland. De Delta is immers het 'doorgeefluik' van het zoete rivierwater naar de zee. Door de voorspelde zeespiegelstijging en de voorspelde toename van de rivierafvoeren in vooral het winterhalfjaar zal, als er niets extra's gedaan wordt, op de lange duur de gewenste veiligheid afnemen. In dat kader is het Volkerak-Zoommeer aangewezen als koploperproject in de PKB Ruimte voor de Rivier. We vragen daarbij aandacht voor de consequenties van hoge waterstanden in bijvoorbeeld het Volkerak-Zoommeer op de afwatering van het West-Brabantse Mark-Dintel-Vlietsysteem.

Onlangs in januari bleek uit het bezoek van de delegatie uit Louisiana aan het Deltagebied dat de wereld naar de Delta kijkt en deze als voorbeeld ziet. De Deltawerken zijn mondiaal het voorbeeld hoe de ruige zee kan worden getemd. Het is onze ambitie om die voorbeeldfunctie te behouden, waarbij veiligheid gecombineerd wordt met kansen op het vlak van economie, ecologie en welzijn. De drie provincies willen dat de Delta een kennis- en innovatiecentrum wordt op het gebied van integraal kustzonebeheer. Met ruimte voor nieuwe vormen van kustverdediging. De Delta biedt zich aan als proeftuin. Dat gebeurt nu al bij een aantal projecten (denk aan de Zwakke Schakels in de kust en ComCoast) en dat is pas het begin.

Ook op de langere termijn willen de provincies - samen met het rijk - op een innovatieve en duurzame manier laten zien dat de Delta blijvend in staat is ons land tegen overstromingen te beschermen.

ComCoast

In het internationale project ComCoast ontwikkelen en demonstreren landen rond de Noordzee innovatieve manieren van hoogwaterbescherming. In plaats van hoge, smalle waterkeringen kiest ComCoast voor een brede waterkeringszone waar land en zee geleidelijker in elkaar overgaan. Deze overgangszones bieden gunstige omstandigheden voor natuur en ook andere vormen van gebruik kunnen er een plaats krijgen. Dat vergroot de ontwikkelingsmogelijkheden van de kuststreek. De bescherming tegen overstromingen blijft daarbij gewaarborgd.

ComCoast voert demonstratieprojecten uit langs de zuidelijke Noordzee. De partners zijn Nederland, Denemarken, Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk. ComCoast is een Europees project (Interreg IIIB). De Europese Unie en de projectpartners financieren gezamenlijk de kosten. Het project is in april 2004 gestart en loopt door tot eind 2007.

In het gebied bij Perkpolder is een demonstratieproject gestart. Het doel is een waterkeringszone te ontwikkelen die mogelijkheden biedt voor meerdere gebruiksvormen (wonen, hotel, jachthaven en natuur). Ideeën daarvoor zijn verweven in het plan voor de gebiedsontwikkeling Perkpolder. De dijken zijn in dat plan geen losstaande elementen, ze zijn een integraal onderdeel van de inrichting. De veiligheid wordt gegarandeerd door een brede waterkeringzone.

Pieken in de Delta

Met het verschijnen van de nota Pieken in de Delta heeft het Rijk haar regionaal economisch beleid fundamenteel gewijzigd. In zes landsdelen wordt ingezet op de economische kansen ("pieken") van een gebied. In Zuidwest-Nederland (provincie Zeeland en de regio West Brabant) zijn drie pieken benoemd waarin het gebied zich onderscheidt: procesindustrie, logistiek, en (kust)toerisme. De partners in Zuidwest-Nederland (overheid, ondernemers en onderwijs) hebben samen met het ministerie van Economische Zaken een programmadocument met een visie, programmalijnen, actielijnen en concrete projecten opgesteld. Dit document wordt eind juni 2006 aan de Staatssecretaris aangeboden.

Corridor Antwerpen-Rotterdam

De binnenvaartroute via Kreekrak- en Volkeraksluizen zitten binnenkort aan hun maximale capaciteit. Ontwikkelingen in de scheepvaartsector en investeringen in de havens van Antwerpen en Rotterdam indiceren verder groei in de transportbehoefte, vooral voor containers. In die sector is just in time een belangrijke kwaliteit.

Capaciteitsbeperkingen in de corridor Antwerpen-Hollandsch Diep zullen naar verwachting vooral voor Vlaanderen economisch schadelijk zijn. Eén en ander maakt een gezamenlijke Vlaams-Nederlandse verkenning van de knelpunten en mogelijke oplossingen op deze vaarroute nodig.

3.4 De bedrijvige Delta

De economie van de Zuidwestelijke Delta steunt op twee pijlers. Enerzijds de dynamiek verbonden aan de zeehavens en de stedelijke ontwikkeling in en rondom de regio. Anderzijds de economie van de blauwgroene oase: de landbouw, visserij en recreatie en toerisme.

Bedrijvigheid in en rond de havens

De Deltahavens - Europoort-Rotterdam, Antwerpen, Vlissingen-Terneuzen, Gent en Moerdijk - vormen samen de grootste haven ter wereld. Ze zijn de belangrijkste economische motor van het gebied. Het zorgt voor veel werkgelegenheid en welvaart. Een uitstekende toegankelijkheid en goede verbindingen onderling en met het achterland zijn de belangrijkste voorwaarden voor blijvende kracht. Het is belangrijk dat deze havengerelateerde activiteiten de unieke en aantrekkelijke Delta niet beschadigen. Gezonde economische functies moeten samengaan met en een bijdrage leveren aan versterking van de Delta als één functioneel geheel. In het programma *Pieken in de Delta* wordt ingezet op productinnovatie en kennistransfer. We verwachten daarvan belangrijke impulsen die in hun ruimtelijke consequenties goed zullen aansluiten bij het Deltaprogramma.

Optimale scheepvaart

Om de concurrentiekracht van de havens te versterken is het verbeteren van de bereikbaarheid van de havens cruciaal. Voorbeelden van uitwerking van deze opgave zijn:

- Verruiming van de vaargeul naar Antwerpen.
- Verbeteren en uitbreiden van de vaarwegverbindingen tussen de Deltahavens onderling.
- Verkorten van de passeertijden bij Volkerak-, Krammer- en Kreekraksluizen en het vergroten van de doorvoercapaciteit door een grotere doorvaarthoogte op de Schelde-Rijn verbinding.

In het kader van Rijn-Schelde-Delta (RSD) zijn initiatieven opgesteld en afspraken gemaakt met drie Nederlandse provincies, het Vlaams Gewest, drie Vlaamse provincies, gemeenten en maatschappelijke organisaties. In het vernieuwde Delta-akkoord van 2005 staat een nadere positiebepaling van de samenwerking in RSD-verband, gericht op grensoverschrijdende thema's. De invalshoek was primair het economische (havengeoriënteerde) belang van de stedelijke as (van Rotterdam via Antwerpen tot Zeebrugge en Oostende). In het ontwerp Delta-akkoord staat dat een nieuw Deltaperspectief wordt opgesteld. Hiermee wordt eind 2006 gestart en in 2007/2008 zal het gereed zijn. Naast de economische en infrastructurele insteek wordt nu ook een groen-blauwe ontwikkelingsvisie opgesteld; het project Deltalandschap. De drie provincies zien een hechte afstemming en samenwerking met het Delta-akkoord als meerwaarde voor het Deltaprogramma.

De plannen voor de **Westerschelde** worden ontwikkeld in samenwerking met Vlaanderen. De Langetermijnvisie 2030 en de Ontwikkelingsschets Schelde-estuarium 2010 zijn de basis.

- Het ontwikkelen van nieuwe (estuariene) natuur (600 ha) ter ondersteuning van een robuuste, unieke Delta. Het gaat hierbij vooral om jong schor en slikken.
- Het garanderen van de veiligheid op lange termijn in verband met de zeespiegelstijging.
- Het ondersteunen van economische ontwikkelingen, zoals de verruiming van de vaargeul naar Antwerpen en havenontwikkelingen (Vlissingen, Terneuzen). De Sloehaven heeft met haar water-, rail- en wegverbindingen goede kansen.
- Stimuleren en creëren van nieuwe kansen voor recreatie en toerisme: stranden en ontwikkelingen zoals bij Perkpolder waar wonen aan het water gecombineerd wordt met natuur, veiligheid en een jachthaven. Voorbeeldproject ComCoast.

In het **Volkerak-Zoommeer** komen veel problemen samen. Daar wordt dan ook al gewerkt aan het creëren van een duurzaam gezond watersysteem. De aanpak die gekozen wordt voor het Volkerak-Zoommeer zal richtinggevend zijn voor de rest van de Delta.

- Goede waterkwaliteit zonder overlast van blauwalgen en andere eutrofiëringverschijnselen. Het ecologisch functioneren van het Volkerak-Zoommeer en de invloed op het de ecologie van het Grevelingenmeer en de Oosterschelde komen aan de orde. Planstudie loopt. Besluitvorming eind 2006.
- Verruimen van waterberging en waterdoorvoer bij hoge waterstanden in de rivier en op zee. Koploperproject Ruimte voor de Rivier.
- Oplossing voor het zoetwaterprobleem voor de landbouw vinden.
- Versterken van de scheepvaartcorridor Antwerpen-Rotterdam. Bijvoorbeeld door een verbinding via Westerschelde naar het Volkerak-Zoommeer.
- Impuls voor toerisme en recreatie(vaart) op en rond het Volkerak-Zoommeer.
- Wonen op mooie locaties aan en bij het water (Bergen op Zoom, Tholen en Goeree).
- Nieuwe kansen voor de visserij en de uitbreiding van de kraamkamer in de Delta voor vissen en schelpdieren.
- Versterking van cultuurhistorische waarden (zie uitvoeringsprogramma Brabantse Delta).

Versterking van de “water- en landbouw”

De landbouwsector moet een antwoord zoeken op de gevolgen van de mondiale ontwikkelingen voor de landbouw in dit gebied. De Deltaprovincies willen samen met de sector op zoek naar nieuwe kansen voor een landbouw in een gebied, dat grotendeels omringd wordt door zout water. Hoe kunnen we slimmer omgaan met het beschikbare zoete water en hoe kunnen we profiteren van het zoute water? Op het land en in het water. We zoeken naar vormen van landbouw die voldoende gaan opbrengen voor een ondernemer. Dat kan zoet zijn, of zout, op het land of onder water. Het is onze ambitie ruimte te geven aan innovatie op dit gebied. Daarbij past het opzetten van een nieuw kennis- en innovatiecentrum voor zoete en zoute “water- en landbouw”, zoals voor nieuwe vormen van visserij en schelpdierencultures.

Innovaties in de landbouw zijn voor alle drie de provincies een noodzaak, omdat de beschikbaarheid van voldoende zoet water steeds meer onder druk staat. In dit kader is de verkenning van alternatief gebruik van kwelwater uit de zogenaamde Brabantse Wal voor bijvoorbeeld landbouw, natuur en/of industrie een interessant initiatief van private en overheidspartijen.

Bij **aquacultuur en zilte teelten** denken we bijvoorbeeld aan de kweek van schaal- en schelpdieren, vis, zouttolerante gewassen en andere aquatische producten. Verandering van klimaat en steeds strengere (Europese) regelgeving noodzaken tot vernieuwing in landbouw en visserij. De zee is een bron van culinaire biodiversiteit. Met name de Delta beschikt over een hele serie zeer smakelijke soorten. De verdere ontwikkeling van deze zeecultuur sluit aan bij het herstel van de estuariene dynamiek in de Deltawateren. Ook het ontwikkelen van zilte teelten in de landbouw sluit hierbij aan. De Delta is de ideale proeftuin voor zeecultuur. De Delta is van oudsher ervaren met zoute kwel, van oudsher vertrouwd met visserij en met name schelpdiercultuur, nabij een enorme consumentenmarkt en genoegzaam bekend als toeristische trekpleister.

Het **Veerse Meer** was lang een zorgenkind. Inmiddels wordt het gebied actief aangepakt.

- Het nieuwe doorlaatmiddel (2004) is een successtory die navolging verdient. Sindsdien is de waterkwaliteit verbeterd en zal nog verder verbeteren.
- De volgende stap is het creëren van een meer natuurlijk peil, door meer getijdenwerking. De planstudie is al gestart.
- Het ontlasten van het Veerse Meer van het (zoete) polderwater door het af te leiden naar de Oosterschelde en Westerschelde.
- Door een betere waterkwaliteit (o.a. helder water) ontstaan nieuwe kansen voor (andere) recreatie, waaronder duiken!

Er liggen in het hele Deltagebied kansen voor de ontwikkeling van **rood-blauwe zones**. De recreatievaart is gebaat bij veel mogelijkheden van "rondvaren". Vaarroutes tussen de grote bekkens, langs de oude stadjes zijn daarvoor ideaal. Langs die routes liggen prachtige kansen voor investeringen in wonen en recreatie.

Voorbeelden zijn de Gouwe, de verbinding Oosterschelde Markiezaatsmeer. Een publiek-private aanpak is hierbij noodzaak.

Versterking van het aanbod voor recreatie en toerisme

Het open gebied van de Delta is een uniek watersport- en toeristisch verblijfsgebied, dat de concurrentie met bijvoorbeeld Friesland en de Oostzee aan moet kunnen. De duinenkusten en het strand, in combinatie met het achterland, zijn belangrijke extra kwaliteiten. Watersporten in vele vormen, recreatie langs de kusten, op het platteland en de vele dorpen, stadjes en steden. Van belang voor het welzijn van de bewoners van de Zuidwestelijke Delta zelf en voor de bewoners van de stedelijke gebieden rondom. En natuurlijk van economisch belang voor de recreatieondernemers in het Deltagebied.

We zien kansen om het recreatieve aanbod te vergroten en deels te vernieuwen door het combineren van nieuwe perspectieven voor recreatie en toerisme met versterking van de veiligheid, de natuurwaarden, de landbouw en het aanpakken van de ongewenste effecten van de Deltawerken. Hier zien we de noodzaak voor het ontwikkelen van nieuwe product-marktcombinaties op het gebied van toerisme en recreatie en plattelandseconomie. Ook hier geldt dat de Delta ruimte wil bieden voor innovatie op het gebied van onder andere watersport. In de recreatievaart staan vernieuwingen op de Agenda, zoals hoogwaardige charterplaatsen, afmeren in de stadscentra, voorzieningen voor kleine boten, uitbreiding van aanlegplaatsen, bijvoorbeeld aan eilanden, shoppingsteigers in jachthavens en het weer openleggen van oude handelshaventjes. Door het terugbrengen van getijwerking in grote delen van het gebied wordt varen avontuurlijker.

De kust en de zee hebben een grote economische waarde. Het zijn nu de belangrijkste trekkers van toeristen. In de kustzone spelen veiligheid, ecologische kwaliteiten en het economisch belang samen een rol.

Het project **Grevelingen als "blauwgroene motor" van de Delta** is een goed voorbeeld van wat het deltaprogramma beoogt. Er worden vier uitgangspunten gehanteerd.

- Instandhouding, herstel en ontwikkeling van kenmerkende flora en fauna voor zout-zoete getijdengebieden door het vergroten van de doorlaatcapaciteit van de Brouwersdam en het investeren in abiotische omstandigheden ten behoeve van de flora en fauna. Herstel en ontwikkeling van broedvogelhabitats voor diverse soorten kustvogels.
- "Grevelingen als duurzame energiebron". Door het realiseren van blue energy (bijvoorbeeld een getijdencentrale in de Brouwersdam, osmose en warmtepompen), in combinatie met zonne- en windenergie wordt zelfvoorzienendheid op het gebied van energie bereikt voor alle huishoudens op Schouwen-Duiveland en Goeree-Overflakkee. Daarnaast kan nog in voldoende mate duurzame energie geëxporteerd worden tot buiten de regio.
- Vanuit economisch perspectief wordt geïnvesteerd in innovatieve toeristisch-recreatieve concepten en voorzieningen, gerelateerd aan water, land en natuur. Een voorbeeld hiervan is een internationaal kenniscentrum voor de watersport te realiseren, namelijk de duurzame jachthaven van de toekomst. Verder wordt geïnvesteerd in verbetering van de onderwaterwereld, toeristische verbindingen en belevenisprojecten.
- Vanuit een zelfde perspectief wordt geïnvesteerd in een proeftuin voor duurzame woon- en verblijfsrecreatieve concepten, zowel op het water als op de grens van land en water. De waterfrontconcepten voor Scharendijke en Brouwershaven van Innovation Island zijn hier een goed voorbeeld van.

3.5 De aantrekkelijke Delta

Een unieke, veilige en bedrijvige Delta is ook aantrekkelijk om te wonen en te verblijven. De provincies willen de Delta daarom ook op de kaart zetten als prima woongebied. Dat is belangrijk om de leefbaarheid van het gebied op peil te houden en te verbeteren.

Wij zien goede kansen om nieuwe woonvormen te stimuleren. We denken daarbij vooral aan (nieuwe vormen van) wonen aan en op het water, zoals bij Havengebied Goes, Dokkershaven Vlissingen, Bergen op Zoom, Tholen en Goeree. Dat moet vorm krijgen op een manier, die recht doet aan de (herstelde) dynamiek van het Deltagebied. De provincies willen zich daarbij laten inspireren door de creativiteit van een architectonische en technische voorhoede, zoals onder andere tentoongesteld tijdens de Architectuur Biënnale van 2006 in Rotterdam.

Door nieuwe impulsen aan recreatie en toerisme - in de vorm van extra en nieuwe voorzieningen - wordt de Delta aantrekkelijker dan ooit. Dat trekt mensen uit alle windstreken en gelederen naar de stranden, watersportmogelijkheden, recreatieparken, oude gezellige dorpen, havenplaatsen, de prachtige natuur etc. In dit kader zien we veel ruimte voor initiatieven van gemeenten, belangenorganisaties en het bedrijfsleven. Deze instanties zijn vaak de motor achter vernieuwingen. De provincies willen in het Deltaprogramma ruimte opnemen voor lokale initiatieven.

In het Deltaprogramma zullen juist ook projecten opgenomen moeten worden, die op de overgang van blauw en groen liggen. Zoals wonen aan/in het water en de havens. Dit roept soms spanning op met de bestaande blauwgroene kwaliteit. We zien het als een uitdaging voor de provincies om hier goed mee om te gaan.

4. Financiën

Het Deltaprogramma heeft grote ambities voor de kwaliteit van het watersysteem en de natuur in de Zuidwestelijke Delta. Ambities die nauw gekoppeld zijn aan onze ambities met de ruimtelijke kwaliteit en de economische ontwikkeling van het gebied. We stellen voor om in de tweede helft van 2006 het Deltaprogramma concreet te maken met projecten. Dan komen ook de benodigde budgetten en de bronnen van het geld aan de orde. In dit hoofdstuk geven we een eerste indruk van de omvang van het programma aan de hand van een aantal kenmerkende voorbeelden. De genoemde voorbeelden zijn niet uitputtend.

Lopende projecten, vastgelegde budgetten

In het gebied zijn al grote projecten gaande, waarvoor op de begrotingen van het Rijk en de provincies de financiering al is geregeld. Kenmerkende voorbeelden zijn de investeringen in nieuwe natuur in de Westerschelde, de Kier, het programma Deltanatuur en de voorgenomen investeringen aan wachtplaatsen en kunstwerken in het gebied van Rijkswaterstaat Zeeland. In totaal gaat het om grote budgetten van in totaal **honderden miljoenen euro's**.

Lopende planstudies, voorziene budgetten

Naast de investeringsprojecten zijn er ook initiatieven waarvoor de planstudies gaande zijn. Kenmerkende voorbeelden zijn de studies zoals die voor het Volkerak-Zoommeer, het Zeereservaat van PMR, de Noordwaard, de Zwakke Schakels en het uitvoeringsprogramma Brabantse Delta. Er moeten nog belangrijke keuzes worden gemaakt voor de uitvoering van de projecten en in veel gevallen staan ook nog niet alle benodigde investeringen vast op de betreffende begrotingen, maar uitvoering van deze projecten in de looptijd van het Deltaprogramma ligt zeer voor de hand. Ook hier gaat het in totaal om **enkele honderden miljoenen euro's**, waarmee in de langetermijnramingen van de (Rijks)overheid meestal al rekening is gehouden.

Studies en eerste investeringen

De kern van het Deltaprogramma zal bestaan uit projecten waarin structurele veranderingen worden uitgedacht en geïmplementeerd. Kenmerkende voorbeelden zijn de projecten rond het terugbrengen van meer estuariene dynamiek.

Dat speelt in vrijwel alle bekkens van het Deltagebied. Bekend zijn de verkenning “Getemd Getij”, de estuariene dynamiek Volkerak-Zoommeer en het beheer van de Oosterschelde. De problematiek van verzilting in relatie tot gebruik en verdeling van zoet water hoort hier bij. Projecten over combinaties van ruimtelijke kwaliteit, recreatie en kustveiligheid horen ook in deze categorie. Een derde voorbeeld zijn verkenningen en mogelijk projecten voor verbeteringen in de scheepvaartverbindingen. Bij de onderzoeken gaat het om investeringen van **enkele tientallen miljoenen euro’s**. Komt het tot projecten, dan zullen budgetten van een veelvoud daarvan gevonden moeten worden.

Verkenningen

Tot de kern van het Deltaprogramma zullen ook de verkenningen naar innovatieve maatregelen en kennisprojecten behoren. De drie genoemde kenniscentra (veiligheid, “land- en waterbouw” en watersport) behoren daartoe. Eveneens allerlei vormen van combinaties van water en natuur met wonen, werken en recreatie. Bijvoorbeeld de (recreatie)vaarverbindingen. Een belangrijke groep verkenningen betreft nieuwe vormen van landbouw en aquacultuur, zowel met zoet als met zout water. Een ander voorbeeld is de noodzakelijke studie naar de binnenvaartcorridor Antwerpen-Hollandsch Diep. Binnen het programma zullen **enkele miljoenen euro’s** nodig zijn voor de verkenningen. Bij de feitelijke investeringen zal zeker gezocht worden naar (co-)investeringen vanuit private bronnen.

Het Deltaprogramma

Voor het Deltaprogramma zelf zal een budget nodig zijn van **enkele tonnen per jaar** voor het programmabureau en de communicatieactiviteiten.

5. Afspraken met het Rijk

Als provincies van de Zuidwestelijke Delta presenteren we in deze “Agenda voor een Deltaprogramma” onze ambities voor de Zuidwestelijke Delta. De Agenda is onze reactie op de Nota Ruimte en een logisch vervolg op onze eigen visie “De Delta in Zicht”. Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant bieden ruimte. Letterlijk ruimte als blauwgroene oase. En figuurlijk ruimte als innovatiegebied.

We constateren dat ons gebied nijpende problemen kent. Problemen die in de toekomst alleen maar groter dreigen te worden. Aanpakken van deze problemen kan niet worden uitgesteld. Met deze Agenda bieden we aan om als provincies het initiatief te nemen. We vragen van het Rijk om commitment en samenwerking.

5.1 Voorstellen van de provincies aan het Rijk

In dit hoofdstuk vatten we onze voorstellen aan de bewindspersonen van de ministeries van V&W, VROM en LNV samen. Voorstellen die we graag met hen op korte termijn bespreken. We vragen hen om gezamenlijk tot besluiten te komen, zodat in het najaar van 2006 het Deltaprogramma kan worden uitgewerkt. We vinden een positieve uitkomst van de besprekingen een voorwaarde voor het functioneren van de Deltaraad.

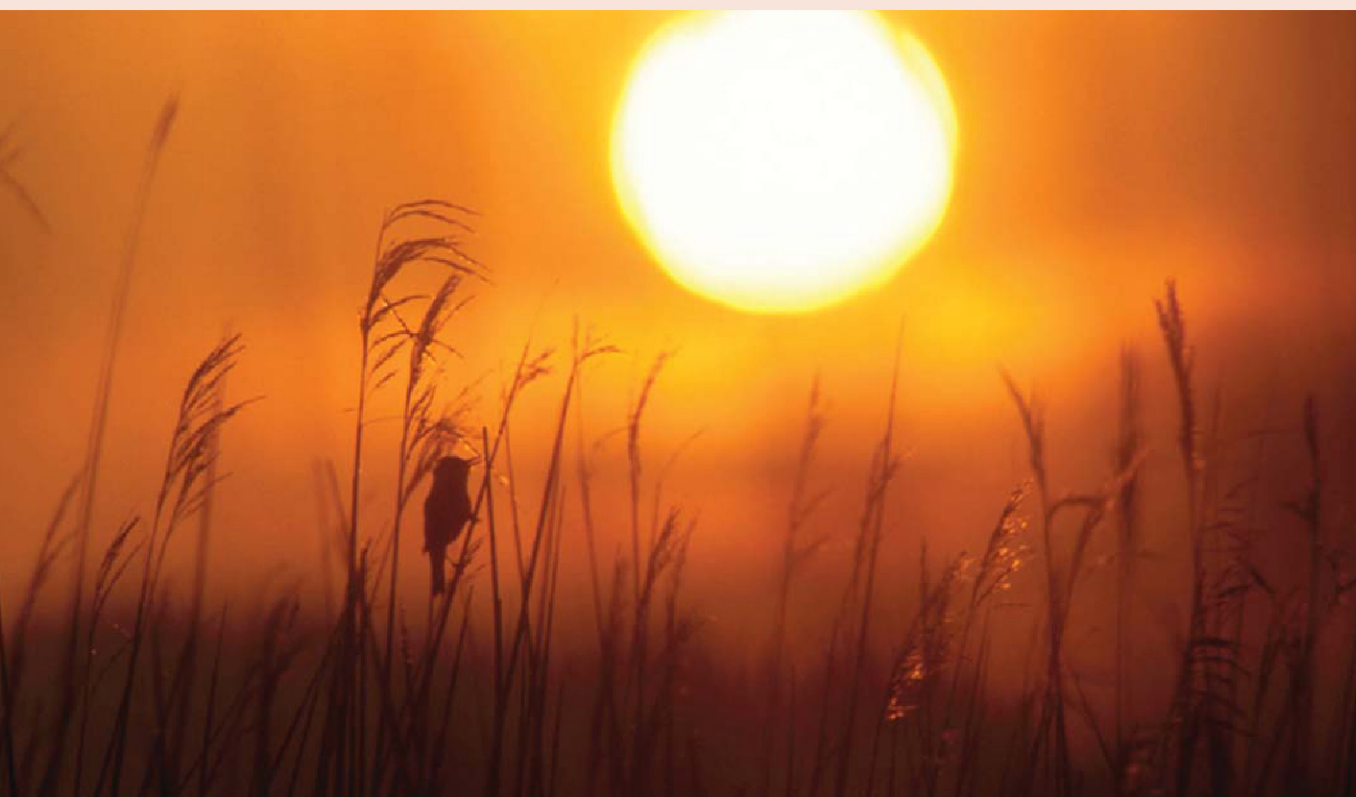
Gezamenlijk verantwoordelijk voor het Deltaprogramma

We stellen voor dat de provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant en de ministeries van V&W, VROM en LNV in het najaar van 2006 gezamenlijk een Deltaprogramma uitwerken. We gaan er van uit dat na besluitvorming over het Deltaprogramma deze overheden zich ook gezamenlijk verantwoordelijk voelen dat de uitvoering ter hand genomen zal worden. Als provincies bieden we aan om daarbij het initiatief te nemen.

Deltaprogramma op basis van deze Agenda

We stellen voor om deze Agenda te gebruiken als basis voor het Deltaprogramma. Dat betekent dat de insteek water en natuur zal zijn, als voorwaarde voor de ontwikkeling van ruimtelijke kwaliteit en economische kracht. Andere beleidsterreinen komen aan de orde in andere programma's en initiatieven,

waarmee goed wordt afgestemd. We stellen voor om het Deltaprogramma een looptijd te geven van 10 jaar. Het programma zal het mogelijk maken om het frequent te actualiseren (elke 2 jaar).

Deltaraad coördineert en stimuleert

We stellen voor om de Deltaraad het opstellen van het Deltaprogramma te laten coördineren en stimuleren. We gaan er van uit dat de Deltaraad die rol ook in de uitvoeringsfase van het Deltaprogramma behoudt. De Deltaraad voert geen projecten uit. Dat gebeurt van geval tot geval onder leiding van de meest geëigende partij (overheid of privaat). We stellen voor dat de Deltaraad zich ook sterk zal maken voor een krachtige positionering van de Delta ("imagomanagement"), met het oog op imago, politiek draagvlak en investeringen.

Ook samenwerken bij de Rijksinvesteringen

Met name als beheerder van de Rijkswateren zal het Rijk in de komende jaren veel middelen besteden in de Deltawateren. De provincies vragen om via de Deltaraad overleg te voeren over de inzet van deze middelen ten behoeve van de gezamenlijke ambities van het Deltaprogramma. Innovaties en verkenningen van nieuwe oplossingen zijn belangrijk. De provincies vragen daarom om te kunnen meesturen in de prioriteiten in de onderzoeksprogramma's voor zover ze van belang zijn voor het Deltagebied. We stellen voor om als provincies en Rijk gezamenlijk op zoek te gaan naar financiering van projecten in het Deltaprogramma. Bijvoorbeeld in FES-fondsen en middelen van de EU. Rijk en provincies moeten samen (beleids)ruimte bieden aan private initiatieven.

Haalbare en betaalbare instandhoudingsdoelen

We stellen voor om samen met het Rijk te verkennen of het uitwisselen van doelen tussen deelgebieden de effectiviteit van de maatregelen kan vergroten en een zo simpel mogelijk beheer mogelijk maken.

5.2 Volle kracht vooruit

Met deze “Agenda voor een Deltaprogramma” nemen we als provincies het initiatief en tonen bestuurlijk commitment. We vragen aan het Rijk om ook bestuurlijk commitment uit te spreken voor het Deltaprogramma. Op basis daarvan zullen we het Deltaprogramma voortvarend ter hand nemen. We stellen voor dat provincies en het Rijk gezamenlijk een klein, maar krachtig programmabureau inrichten, onder leiding van een ervaren procesmanager. Deze procesmanager moet de kwaliteiten hebben om de Delta goed op de kaart te zetten en om een volwaardige gesprekspartner te zijn voor de provincies en de departementen.

Na positieve besluiten in het overleg tussen provincies en Rijk, willen we in de periode juli – november 2006 het Deltaprogramma daadwerkelijk opstellen. Het belangrijkste daarin zijn concrete projecten, inclusief projectdoelen, verdeling van taken en verantwoordelijkheden, planning en fasering en de in te zetten budgetten. Ook de communicatie over de Delta en het programma zal onmiddellijk van start gaan. Eind 2006 willen we het Deltaprogramma vaststellen, zodat in 2007 de uitvoering kan starten. Tevens kan het Deltaprogramma dan een rol spelen in de formatie van een nieuw kabinet. Het Deltaprogramma zal een looptijd van tien jaar hebben en we stellen voor om het tweejaarlijks te (laten) evalueren.

De provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant vragen om positieve besluiten. Dan kan de Zuidwestelijke Delta volle kracht vooruit.

Colofon

In opdracht van

Provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant

Oplage 1000

Vormgeving

Lex Klaassen ARCADIS

Fotografie

Melchert Meijer zu Schlochtern

Jaap Wolterbeek

Ruben Oreel

Tekst en productie

Harm Albert Zanting en Erik van Essen ARCADIS

Deltateam

juni 2006

Informatie en bestellen

Provincie Zeeland

Directie Ruimte, Milieu en Water

Postbus 165

4330 AD Middelburg

0118 – 631700

rmw@zeeland.nl

